

Małgorzata Pagacz

Akademia Katolicka w Warszawie, Polska
mmpagacz@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4504-9142

Życie konsekrowane wobec relatywizmu w świetle nauczania Benedykta XVI

Consecrated Life Against Relativism in the Light of Benedict XVI's Teaching

ABSTRACT: This article presents Pope Benedict XVI's juxtaposition of consecrated life and relativism in the contemporary world. The Pope believes that relativism is today one of the most dangerous threats to the Christian faith. Benedict XVI counters this contemporary phenomenon with the answer given by Christianity. The life of the people who are totally devoted to God stays in visible opposition to the contemporary relativistic mentality. Consecrated life translates into the exclusive love for Jesus Christ and the devotion to Him within the Church. Consecrated persons recognise the absolute primacy of God. Through the practice of evangelical counsels, they closely accompany and follow Jesus. Consecrated life, due to its nature, is a testimony of finding and recognizing Jesus Christ as the Truth that one can entrust oneself to.

KEYWORDS: consecrated life, relativism, Benedict XVI, contemporary world, Christian spirituality

ABSTRAKT: Niniejszy artykuł przedstawia zagadnienie życia konsekrowanego wobec relatywizmu we współczesnym świecie na podstawie nauczania papieża Benedykta XVI. Według papieża relatywizm jest dzisiaj jednym z największych zagrożeń dla wiary chrześcijańskiej – Benedykt XVI przeciwstawia mu odpowiedź, jaką daje chrześcijaństwo. W widocznej opozycji do współczesnej mentalności relatywistycznej znajduje się życie osób poświęconych na własność Bogu. Życie konsekrowane realizuje wezwanie do wyłącznej miłości Chrystusa i służby Jemu w Kościele. Osoby zakonne żyją absolutnym prymatem Boga, a przez ślubowanie rad ewangelicznych idą drogą naśladowania Jezusa bardziej z bliska. Natura życia konsekrowanego sprawia, że jest ono świadectwem odnalezienia Jezusa Chrystusa jako Prawdy, której można całkowicie powierzyć siebie.

SŁOWA KLUCZOWE: życie konsekrowane, relatywizm, Benedykt XVI, współczesny świat, duchowość chrześcijańska

Wstęp

Benedykt XVI w swoim nauczaniu niejednokrotnie stawia diagnozę współczesności, w której przyszło żyć Kościołowi. Zjawiskiem, o którym wyjątkowo często mówi papież, jest relatywizm, uważany przez niego za jedno z największych współczesnych zagrożeń dla wiary chrześcijańskiej. Papież opisuje w swoich wypowiedziach wiele nurtów w dzisiejszym świecie, które są rozbieżne z chrześcijaństwem albo wprost znajdują się do niego w opozycji. Wielokrotnie zwraca uwagę na: sekularyzm, laicyzm, relatywizm, ateizm, ateizm praktyczny, agnostycyzm, materializm, niewiarę, nihilizm, indyferentyzm, subiektywizm, indywidualizm, redukcjonizm, konformizm, hedonizm i konsumizm. Sposób, w jaki papież ujmuje tematy: religii, wiary, kultury, prawdy i sumienia, wolności i tolerancji, rozumu i społeczeństwa, wskazuje, że uwaga Benedykta XVI skoncentrowana jest na znaczeniu zjawiska relatywizmu¹. Podczas swego papieskiego nauczania używa tego pojęcia około 150 razy². W dzisiejszym kontekście społecznym i kulturowym rozpowszechniona jest bowiem tendencja do relatywizowania prawdy, do niezwracania na nią uwagi czy do wyrażania do niej niechęci³.

W tej perspektywie można postawić pytanie: jakie jest znaczenie życia konsekrowanego wobec relatywizmu we współczesnym świecie na podstawie nauczania Benedykta XVI? Aby na nie odpowiedzieć, w pierwszym punkcie zostanie przedstawione zagadnienie relatywizmu jako jednego z największych współczesnych zagrożeń. W drugim punkcie nastąpi prezentacja odpowiedzi Benedykta XVI na to zjawisko. W trzecim natomiast znajdzie się rozwiązanie postawionego problemu – wyjaśnione zostanie, w jakim sensie życie konsekrowane jest przeciwieństwem relatywizmu na podstawie nauczania papieża.

Relatywizm jako jedno z największych współczesnych zagrożeń

Poważny problem współczesnego świata zachodniego, jakim jest relatywizm, Benedykt XVI konsekwentnie sygnalizuje i opisuje, począwszy od homilii wygłoszonej podczas Mszy świętej na rozpoczęcie konklawe, na którym zostaje wybrany papieżem. Co więcej, na niebezpieczeństwo szerzącego się relatywizmu

¹ Zob.: A. Nichols, *Mysł Benedykta XVI. Wprowadzenie do myśli teologicznej Josepha Ratzingera*, tłum. D. Chabrajska, Kraków 2006, s. 414.

² Zob.: J. Warzeszak, *Wiara wobec relatywizmu*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2012), s. 57.

³ Zob.: Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, nr 2 (dalej: CV).

zwraca uwagę również przed swym wyborem na Stolicę Piotrową⁴. W Orędziu z okazji XXVI Światowego Dnia Młodzieży w Madrycie Benedykt XVI podaje sformułowanie, które można uznać za zwięzłą definicję rozważanego terminu. Píše on o rozpowszechnionym relatywizmie, „w myśl którego wszystko jest tak samo ważne i nie istnieje żadna prawda ani żaden absolutny punkt odniesienia”⁵. Relatywizm nie prowadzi do prawdziwej wolności, lecz do niepewności, zagubienia i do ulegania panującej modzie. Skutkuje on tym, że wielu ludzi nie ma trwałych punktów odniesienia, na których mogliby zbudować swoje życie, lecz doświadczą poczucia głębokiej niepewności⁶. Relatywizm podważa istnienie obiektywnej prawdy i możliwość dojścia do jej obiektywnego poznania. Ponadto zaprzecza nienaruszalności zasad moralnych. Benedykt XVI w swoim nauczaniu wyjaśnia, w jaki sposób relatywizm, kwestionujący obiektywną prawdę i zasady etyczne, wpływa na postrzeganie człowieka i współczesnego świata. Wskazuje tym samym, że nurt ten może mieć różne oblicza – mówi nie tylko o relatywizmie w odniesieniu do prawdy⁷ i relatywizmie moralnym lub etycznym⁸, ale także: kulturowym⁹, religijnym¹⁰, społecznym¹¹ i politycznym¹². Relatywizm dotyka wielu obszarów: istnieje relatywizm w zakresie rodziny¹³, wychowania¹⁴, relatywizm w środowiskach akademickich¹⁵ i w środkach społecznego przekazu¹⁶.

⁴ Zob. np.: J. Ratzinger, *Wiara i teologia dzisiaj*, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 3 (1997), s. 47–53 (dalej: OR); tenże, *Czas przemian w Europie. Miejsce Kościoła i świata*, tłum. M. Mijalska, Kraków 2001, s. 135.

⁵ Benedykt XVI, Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży, 6 VIII 2010, OR 10 (2010), s. 5.

⁶ Zob.: tamże.

⁷ Zob. np.: CV 2.

⁸ Zob. np.: Benedykt XVI, Przemówienie do Kurii Rzymskiej: *Musimy trwać w wierze i czynić dobro*, 20 XII 2010, OR 2 (2011), s. 37–38; tenże, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu* (rozm. P. Seewald), tłum. P. Napiwodzki, Kraków 2011, s. 49–50.

⁹ Zob.: CV 26.

¹⁰ Zob. np.: Benedykt XVI, Przemówienie do korpusu dyplomatycznego: *Prawo do wolności religijnej jest pierwszym z praw*, 10 I 2011, OR 2 (2011), s. 39–43; tenże, Przemówienie do Kurii Rzymskiej..., dz. cyt., s. 38.

¹¹ Zob. np.: CV 4.

¹² Zob. np.: J. Ratzinger, *Wiara i teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 48.

¹³ Zob. np.: Benedykt XVI, Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej: *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*, 22 I 2011, OR 3 (2011), s. 20.

¹⁴ Zob. np.: CV 61.

¹⁵ Zob. np.: Benedykt XVI, Przemówienie do wspólnoty Katolickiego Uniwersytetu *Sacro Cuore: Ewangelia źródłem prawdziwej kultury*, 21 V 2011, OR 7 (2011), s. 33.

¹⁶ Poszczególne rodzaje relatywizmu omawia szerzej: J. Warzeszak, „Dyktatura” relatywizmu w ujęciu Benedykta XVI, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2011), s. 296–318.

Relatywizm to „poddawanie się każdemu powiewowi nauki”¹⁷ (zob.: Ef 4,14) – takie krótkie określenie tego zjawiska podaje Joseph Ratzinger, komentując fragment Listu do Efezjan podczas homilii wygłoszonej do zgromadzonych na konklawe mającym wybrać następcę papieża Jana Pawła II. Zwraca się on do kardynałów, przywołując nauczanie św. Pawła:

Ileż „powiewów nauki” przyniosły nam ostatnie dziesięciolecia, ileż nurtów ideowych, ileż modnych kierunków myślowych... Były one często niczym wzburzone fale, które popychały myślenie wielu chrześcijan niczym małą łódkę z jednej skrajności w drugą: od marksizmu do liberalizmu, aż po libertynizm; od kolektywizmu po radykalny indywidualizm; od ateizmu do mglistego mistycyzmu religijnego; od agnostycyzmu do synkretyzmu i tak dalej. Każdego dnia powstają nowe sekty i urzeczywistnia się to, co mówi św. Paweł na temat „oszustwa ze strony ludzi i przebiegłości w sprowadzaniu na manowce fałszu” (Ef 4,14)¹⁸.

Kardynał Ratzinger zauważa, że w obecnych czasach wyznawanie jasno określonej wiary, zgodnej z *Credo* Kościoła, jest często określane jako fundamentalizm, zaś dla wielu jedyną postawą godną współczesnej epoki jest relatywizm¹⁹.

Joseph Ratzinger zwraca uwagę na niebezpieczeństwo relatywizmu jeszcze na wiele lat przed swoim wyborem na papieża. Stwierdza, że relatywizm, który zajął miejsce marksizmu, stanowi obecnie panującą filozofię. Jest on zjawiskiem przede wszystkim europejskim, a w konsekwencji – północnoamerykańskim; znajduje się w bliskim zasięgu postmetafizycznej filozofii europejskiej²⁰. Relatywizm może być definiowany w sposób negatywny i pozytywny. W pierwszym wypadku jest pewną formą „rezygnacji wobec niemożności poznania prawdy”²¹, a w drugim – postawą odwołującą się do „idei tolerancji, poznania dialogicznego i wolności, które zostałyby skrzepowane, gdyby przyjęto, że istnieje prawda powszechnie obowiązująca”²². Prefekt Kongregacji Nauki Wiary przyznaje, że relatywizm w dziedzinie polityczno-społecznej jest do pewnego stopnia

¹⁷ J. Ratzinger, Homilia podczas Mszy Świętej *Pro eligendo Romano Pontifice: Ku «dojrzałości» wiary w Chrystusa*, Watykan 18 IV 2005, OR 6 (2005), s. 30.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Zob.: tamże.

²⁰ Zob.: J. Ratzinger, *Wiara i teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 48; A. Nichols, *Myśl Benedykta XVI. Wprowadzenie do myśli teologicznej Josepha Ratzingera*, dz. cyt., s. 415.

²¹ Zob.: J. Ratzinger, *Wiara i teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 47.

²² Tamże.

uzasadniony²³. Natomiast próba rozszerzania relatywizmu na płaszczyznę etyki i religii jest poważnym niebezpieczeństwem dla Kościoła i wiary chrześcijańskiej.

Relatywizm jest podstawowym problemem, wobec którego stoi dzisiaj wiara chrześcijańska²⁴. Benedykt XVI przestrzega przede wszystkim przed relatywizmem w odniesieniu do prawdy, moralności i religii. Zauważa, że dziś pojęcie prawdy stało się podejrzane, ponieważ zbyt często było ono nadużywane, a w imię prawdy dochodziło do nietolerancji i okrucieństwa. Postawa roszczenia sobie posiadania prawdy przez człowieka budzi uzasadnione obawy i sprzeciw. Prawdy bowiem „nigdy nie mamy, najwyżej ona ma nas”²⁵ – stwierdza papież. Nie można mieć wyłącznego dostępu do prawdy, „pozbyć się jej jednak jako nieosiągalnej – to w istocie działanie niszczycielskie”²⁶. Benedykt XVI stanowczo nie zgadza się ze stanowiskiem – reprezentowanym jednak przez wiele nurtów dzisiejszej filozofii – że człowiek nie jest zdolny do poznania prawdy. Gdyby tak było, nie byłby również zdolny do etosu, a wtedy „nie miałby żadnych norm i trzeba by było tylko uważać, jak się znośnie urządzać, a jedynym liczącym się kryterium stałaby się opinia większości”²⁷. Ta ostatnia natomiast może przybierać groźne formy. Ogromny potencjał niszczycielski w sposób widoczny ujawniły takie systemy jak nazizm i marksizm, które szczególnie znajdowały się w opozycji do prawdy.

Relatywizm jest nurtem tworzącym śmiercionośny klimat dla odkrywania głębszego sensu egzystencji, ponieważ twierdzi, że nie istnieje żadna prawda absolutna, która kierowałaby życiem człowieka. W tym kontekście wyrasta mentalność nieustannej zmienności, niepewności i niestałości, zgodnie z którą nic nie jest ostateczne, a wszystko podlega szybkim zmianom²⁸. Ponadto obecnie Bóg jest wykluczany z życia osób, rozpowszechnia się obojętność na samą wiarę chrześcijańską czy wręcz usiłuje się usunąć ją na margines życia publicznego.

²³ „Żadna opinia polityczna nie jest jedynie słuszna. To co jest relatywne, a więc budowa liberalnego ładu społecznego, nie może być absolutne; właśnie przyjęcie poglądu przeciwnego było błędem marksizmu i teologii politycznych. Ale całkowity relatywizm, także na płaszczyźnie politycznej, nie rozwiązuje wszystkiego. Istnieją formy niesprawiedliwości, które nigdy nie staną się sprawiedliwe (na przykład zabójstwo niewinnych albo odmówienie jednostkom czy grupom ludzi prawa do godności i do życia odpowiadającego tej godności); i odwrotnie – istnieje sprawiedliwość, która nigdy nie może stać się niesprawiedliwością”. J. Ratzinger, *Wiara i teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 47.

²⁴ Tamże, s. 48.

²⁵ Benedykt XVI, *Światłość świata...*, dz. cyt., s. 61.

²⁶ Tamże, s. 62.

²⁷ Tamże.

²⁸ Zob.: R. Słupek, *Benedykta XVI sensotwórcza apologia wiary jako odpowiedź na postmodernistyczny „kryzys sensu i wartości”*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej” 8 (2013), s. 92.

Benedykt XVI wskazuje, że dziś dochodzi do dramatu fragmentaryczności, co czyni niemożliwym istnienie jednoczącego punktu odniesienia, a ludzie mocno naznaczeni są przez wizję życia sprzeczną z wiarą²⁹. Człowiek obecnych czasów, uwarunkowany przez relatywizm i redukcjonizm³⁰, nosi w sobie jednak silne pragnienie szczęścia i odczuwa potrzebę czegoś, co prowadziłoby „dalej”, co nadawałoby sens życiu codziennemu³¹.

Relatywizm w odniesieniu do prawdy skutkuje relatywizmem moralnym lub etycznym, który nie uznaje obiektywnych norm postępowania. Przestrzegając przed nim, Benedykt XVI stwierdza, że jest

coś złowieszczonego w tym, że wolność i tolerancja tak często oddzielane są od prawdy. Przyczyniają się do tego szeroko rozpowszechnione dzisiaj poglądy, że nie ma prawdy absolutnej, która by kierowała naszym życiem. Relatywizm, poprzez bezkrytyczne nadawanie wartości zgoła wszystkiemu, sprawił, że „doświadczenie” ważniejsze jest od wszystkiego. Jednakże doświadczenie w oderwaniu od refleksji nad tym, co dobre czy prawdziwe, może prowadzić nie do rzeczywistej wolności, lecz do moralnego bądź intelektualnego zamętu, do osłabienia zasad, do utraty szacunku dla samego siebie, a nawet do rozpacz³².

Zdaniem Benedykta XVI do kryzysu moralnego, zwłaszcza w społeczeństwie europejskim, doprowadziło pomylenie prawdy z opinią większości (opierającą się na relatywistycznej demokracji). Dlatego też papież, rozważając zagadnienia dotyczące chrześcijańskiego *Credo*, dochodzi zarazem do kwestii moralnych – stawia pytania o konsekwencje etyczne wyznawanej wiary. Z jego wypowiedzi można wnioskować, że takie podejście jest konieczne z powodu współczesnego zerwania więzi pomiędzy wiarą i moralnością, prawdą i wolnością, kwestionowania specyfiki chrześcijańskiej w teologii moralnej i odłączenia się od duchowości³³. Do relatywizmu moralnego przyczynia się także zamieszanie,

²⁹ Zob.: Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników I Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji: *Musimy szukać nowych sposobów skutecznego głoszenia Ewangelii*, 30 V 2011, OR 7 (2011), s. 40.

³⁰ Zob.: tenże, Przemówienie podczas wizyty w rzymskiej siedzibie Katolickiego Uniwersytetu Najświętszego Serca: *Bez miłości nauka traci swój humanizm*, 3 V 2012, OR 6 (2012), s. 22.

³¹ Zob.: tenże, Czuwanie z młodzieżą w Zagrzebiu: *Trzeba szukać tego, co trwałe i nadaje sens życiu*, 4 VI 2011, OR 7 (2011), s. 10.

³² Tenże, Spotkanie z młodzieżą na nabrzeżu Barangaroo: *Życie jest poszukiwaniem prawdy, dobra i piękna*, Sydney 17 VII 2008, OR 9 (2008), s. 15.

³³ Zob.: A. Niemira, *Od dyktatury relatywizmu do etyki wiary – Benedykta XVI propozycja dla Europy*, „Teologia i Człowiek. Półrocznik Wydziału Teologicznego UMK” 10 (2007), s. 10, 22.

które wprowadza stwierdzenie, że to, co jest prawem obywatelskim, spełnia wymagania moralne³⁴.

Papież pokazuje, że relatywizm przejawia się również w usuwaniu „tolerancji w imię tolerancji”³⁵. W rzeczywistości jest to forma nietolerancji, która chce, by istniały ustalone normy myślenia narzucone wszystkim – są one przekazywane w formie tak zwanej negatywnej tolerancji³⁶. Jest to jednak pozorna wolność, która bazuje jedynie na „wyzwoleniu” od tego, co było wcześniej, a nie prowadzi do prawdy. Ponadto istnieją postawy i zjawiska, które tak naprawdę nie są wyrazem tolerancji, lecz hipokryzji – przykładem może tu być: zgoda na miejsce dla Boga w opinii prywatnej przy równoczesnym wykluczeniu Go z przestrzeni publicznej³⁷.

Dzisiejszy człowiek pozostaje pod silnym wpływem światopoglądu zdominowanego przez relatywizm, który ma ścisły związek z subiektywizmem i indywidualizmem³⁸. Pontyfikat Benedykta XVI cechuje natomiast determinacja, z jaką wypowiada się w kwestiach wartości, których w żadnym wypadku nie wolno negocjować. Papież, uważając relatywizm w odniesieniu do prawdy i moralności za wielkie współczesne zagrożenie, kontynuuje, rozwija i poszerza nauczanie swego poprzednika Jana Pawła II, który zwraca uwagę przede wszystkim na relatywizm etyczny³⁹. Obaj papieże uważają za konieczne przypomnienie i podkreślanie istnienia absolutnych zasad, których nigdy nie wolno przekraczać⁴⁰.

Benedykt XVI mówi nie tylko o relatywizmie, który zdaje się jedyną postawą godną współczesności – jego diagnoza obecnych czasów idzie jeszcze dalej. Już w homilii podczas Mszy św. rozpoczynającej konklawe w 2005 roku kardynał Joseph Ratzinger (jako dziekan Kolegium Kardynalskiego) stwierdza, że „ustanawiany jest rodzaj dyktatury relatywizmu, która nie uznaje niczego

³⁴ Zob. więcej: J. Warzeszak, „Dyktatura” relatywizmu w ujęciu Benedykta XVI, dz. cyt., s. 299–300; tenże; *Wiara wobec relatywizmu*, dz. cyt., s. 61–62.

³⁵ Benedykt XVI, *Światłość świata...*, dz. cyt., s. 63.

³⁶ Zob.: tamże.

³⁷ Zob.: Benedykt XVI, Homilia z okazji inauguracji Synodu: *Żyjmy mocą Eucharystii*, 2 X 2005, OR 1 (2006), s. 8.

³⁸ Zob. np.: Benedykt XVI, Przemówienie do akademii papieskich: *Tradycja i dialog z kulturami*, 28 I 2010, OR 3–4 (2010), s. 21; tenże, Przemówienie podczas spotkania w weneckiej bazylice św. Marka: *Nie lękajcie się iść pod prąd*, 8 V 2011, OR 7 (2011), s. 42.

³⁹ Zob.: Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 48, 84.

⁴⁰ Roberto de Mattei zauważył, że jest to jedna z cech łączących pontyfikaty Jana Pawła II i Benedykta XVI. Natomiast trudno mu odnaleźć ten wątek w nauczaniu papieża Franciszka. Zob.: *Samotny. Papież niedokończonych reform. Rozmowa z prof. Robertem de Matteim*, „W drodze” 1 (2019), s. 46.

za pewnik, a jedynym miernikiem ustanawia własne ja i jego zachcianki”⁴¹. Sformułowanie to można zarazem uznać za definicję określenia „dyktatura relatywizmu” – która jest dyktaturą o charakterze duchowym i intelektualnym. Papież używa także synonimów tego pojęcia – mówi o: zalewie relatywizmu, dominacji relatywizmu i tyranii relatywizmu. Przestrzega ponadto przed relatywistycznym cynizmem, z zasady odrzucającym lub lekceważącym wszystkie wymogi prawdy i piękna⁴².

Odpowiedź na dyktaturę relatywizmu

Zgodnie z nauczaniem Benedykta XVI wobec szerzącego się relatywizmu, a zwłaszcza jego dyktatury, trzeba wykazać się odwagą i uznać, że człowiek musi szukać prawdy oraz rzeczywiście posiada zdolność jej poznania. Prawda wskazuje na stałe wartości, które ludzkość uczyniły wielką. Papież stwierdza, że „trzeba na nowo uczyć się pokory i w niej ćwiczyć, aby uznać prawdę i pozwolić, aby ona była normatywna”⁴³. Równocześnie konieczne jest znalezienie i przyjęcie kryteriów, które mogłyby zweryfikować i sfalsyfikować prawdę, łącząc ją zarazem z tolerancją.

W kontekście współczesnej mentalności relatywistycznej – która rezygnuje z prawdy, z wszelkiego odniesienia do tego, co transcendentne i okazuje się niezdolna do zrozumienia oraz ustrzeżenia tego, co ludzkie – Benedykt XVI podkreśla, że konieczne jest stawianie na nowo pytania o Boga. Inaczej bowiem nie można przywrócić osobie ludzkiej jej pełnej godności. Człowiek, który „próbuje żyć tylko w sposób pozytywistyczny, w wymiarze tego, co daje się wyliczyć i zmierzyć, w końcu się dusi”⁴⁴ i nieuchronnie dochodzi do kryzysu sensu i wartości. Zdaniem papieża „wszystkie odpowiedzi, które nie sięgają aż do Boga, są za krótkie”⁴⁵. Dlatego pytanie o Boga jest kwestią najważniejszą: pozwala przeciwstawić się mentalności zamkniętej na obiektywną prawdę,

⁴¹ J. Ratzinger, Homilia podczas Mszy Świętej *Pro eligendo Romano Pontifice: Ku «dojrzałości» wiary w Chrystusa*, dz. cyt., s. 30.

⁴² Zob.: J. Warzeszak, „Dyktatura” relatywizmu w ujęciu Benedykta XVI, dz. cyt., s. 318–319; I. Smentek, *Wymagania wobec kapłanów w nietatwym kontekście współczesności na podstawie wypowiedzi Benedykta XVI związanych z Rokiem Kapłańskim*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2010), s. 145.

⁴³ Benedykt XVI, *Światłość świata...*, dz. cyt., s. 62.

⁴⁴ Tenże, Przemówienie do uczestników XXV zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Świeckich: *Pytanie o Boga jest kwestią najważniejszą*, 25 XI 2011, OR 2 (2012), s. 29.

⁴⁵ Benedykt XVI, Homilia w Monachium, 10 IX 2006, [cyt. za:] J. Szymik, *Theologia Benedicta*, t. 1, Katowice 2010, s. 5.

proceedzi również do podstawowych zagadnień dotyczących osoby ludzkiej i do wpisanego w jej serce dążenia do prawdy, szczęścia i wolności⁴⁶.

Współczesnemu zjawisku, nazwanemu przez Benedykta XVI dyktaturą relatywizmu, któremu ulega zwłaszcza kultura Zachodu, papież przeciwstawia odpowiedź, jaką daje chrześcijaństwo: wiara w Jezusa Chrystusa. Nauczanie Benedykta XVI ukazuje prymat Boga, wskazuje na Osobę Chrystusa i niezaprzęganą wartość osobistej relacji z Nim. Papież stwierdza, że „u początku bycia chrześcijaninem nie ma decyzji etycznej czy jakiejś wielkiej idei, ale natomiast spotkanie z wydarzeniem, z Osobą, która nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie”⁴⁷. Benedykt XVI zmierza zarazem do przywrócenia godności należnej życiu, sumieniu i wolności człowieka, znajdujących uzasadnienie w jedynej Prawdzie – w Jezusie Chrystusie. Wobec kryzysu prawdy, wiary, nadziei i moralności proponuje powrót do Chrystusa. Budowanie na Nim jako na skale jest drogą dojścia do prawdy i stawianiem fundamentu wolności. Prawdziwa wiara, obejmująca wymiar egzystencjalny, jest „silniejsza niż prądy, które przychodzą i odchodzą”⁴⁸, dlatego tylko ona może stać się podstawą do odnalezienia tożsamości człowieka i społeczeństw.

Według Benedykta XVI prawdziwa racjonalność to kierowanie się „rozumem otwartym na zagadnienie prawdy i na wielkie wartości wpisane w sam byt, więc otwartym na transcendencję, na Boga”⁴⁹. Chrystus, Boski Logos to Światło, źródło życia, Stwórczy Rozum⁵⁰. Natomiast ludzki rozum niezbędnie potrzebuje Logosu, od którego pochodzi, który prowadzi człowieka i stanowi jego światło⁵¹. W jednym ze swoich rozważań papież zachęca, a nawet przynagla: „niezwłocznie trzeba w nowy sposób odkryć ludzką racjonalność, otwartą na światło Boskiego Logosu i Jego doskonałe objawienie, czyli Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, który stał się człowiekiem”⁵². Wbrew dyktaturze relatywizmu

⁴⁶ Zob.: Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników XXV zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Świeckich: *Pytanie o Boga jest kwestią najważniejszą*, dz. cyt., s. 29; J. Szymik, *Theologia Benedicta*, t. 1, dz. cyt., s. 7.

⁴⁷ Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, nr 1.

⁴⁸ A. Niemira, *Od dyktatury relatywizmu do etyki wiary – Benedykta XVI propozycja dla Europy*, dz. cyt., s. 22.

⁴⁹ Benedykt XVI, Do pracowników i studentów Katolickiego Uniwersytetu *Sacro Cuore: W poszukiwaniu prawdy o Bogu, człowieku i świecie*, 25 XI 2005, OR 3 (2006), s. 32.

⁵⁰ Tenże, Bożonarodzeniowe Orędzie *Urbi et Orbi: Chrystus rozpoczyna „święty dzień”, który nie zna zachodu*, 25 XII 2007, OR 2 (2008), s. 19.

⁵¹ Zob.: tenże, Spotkanie z kardynałami, biskupami i pracownikami Kurii Rzymskiej: *Otwórzmy się na Boga, by zapanował pokój*, 22 XII 2006, OR 2 (2007), s. 43.

⁵² Tenże, *Wiara i rozum*. Modlitwa niedzielna z Papieżem, 28 I 2007, OR 4 (2007), s. 55.

Benedykt XVI głosi prymat Logosu, Stwórczego Rozumu oraz wskazuje na Chrystusa, Logos Wcielony, Słowo, które jest syntezą Miłości i Rozumu⁵³.

Chrześcijanin ma za zadanie – wbrew dyktaturze relatywizmu – bronić prawdy, proponować ją z pokorą i przekonaniem oraz świadczyć o niej w życiu⁵⁴. Prawda, która musi być połączona z miłością, jest „światłem nadającym miłości sens i wartość. Światło to jest światłem rozumu i wiary, dzięki któremu umysł dochodzi do przyrodzonej i nadprzyrodzonej prawdy miłości: odkrywa sens oddania się, przyjęcia i komunii”⁵⁵. Bez prawdy miłość byłaby wypaczona i została by sprowadzona jedynie do sentymentalizmu.

Prawda, pozwalając ludziom wyjść z kręgu subiektywnych opinii i odczuć, daje im możliwość postępowania przekraczającego uwarunkowania kulturowe i historyczne oraz spotkania się w ocenie wartości i istoty rzeczy. Prawda otwiera i jednoczy umysły w *logos* miłości: oto chrześcijańskie głoszenie i świadectwo miłości⁵⁶

– naucza Benedykt XVI. Jego zdaniem odpowiednim antidotum na dyktaturę relatywizmu jest przeżywanie miłości w prawdzie.

„Prawda połączona z właściwie rozumianą miłością jest wartością numer jeden”⁵⁷. Papież pokazuje, że panuje ona nie przez siłę i przemoc, ale dzięki swej wewnętrznej mocy. Jest to zasadnicze przesłanie Ewangelii według św. Jana, w której Jezus objawia się jako Prawda – wyznaje przed Piłatem, że jest Prawdą i Świadkiem Prawdy. Ponadto nie broni ani nie ustanawia jej siłą, ale „czyni ją widoczną i skuteczną przez własną mękę”⁵⁸. Jezus Chrystus – przez swoje ziemskie życie, a zwłaszcza przez swoją śmierć i zmartwychwstanie – jest świadkiem miłości w prawdzie, która stanowi kluczową siłę napędową prawdziwego rozwoju każdego człowieka i całej ludzkości⁵⁹.

W obecnych czasach, gdy jednym z najpoważniejszych skutków relatywizmu, laicyzmu i subiektywizmu jest usuwanie wiary chrześcijańskiej na margines egzystencji, Benedykt XVI wzywa, by „na nowo odkryć, że Jezus Chrystus nie należy zwyczajnie do sfery prywatnych przekonań dotyczących abstrakcyjnej doktryny, ale jest rzeczywistą osobą, a Jego wejście w historię prowadzi

⁵³ Zob.: J. Szymik, *Theologia Benedicta*, t. 2, Katowice 2012, s. 12–51.

⁵⁴ Zob.: CV 1.

⁵⁵ Tamże, 3.

⁵⁶ Tamże, 4.

⁵⁷ Benedykt XVI, *Światłość świata...*, dz. cyt., s. 39.

⁵⁸ Tamże, s. 62.

⁵⁹ Zob.: CV 1.

do odnowienia życia wszystkich”⁶⁰. Głosi, że Kościół ma za zadanie pokonać przeszkody, jakimi są relatywizm i indywidualizm, a zarazem pomagać dzisiejszemu człowiekowi w pokonywaniu tych przeszkód. W obliczu współczesnych problemów wzywa: „Nie lękajcie się iść pod prąd, żeby spotkać Jezusa, mierzyć wysoko, by napotkać Jego wzrok”⁶¹. Zachęca, by iść z ufnością drogą nowej ewangelizacji, służąc, dając odważne świadectwo w różnych sytuacjach społecznych i zwiastując orędzie wiary, nadziei i miłości⁶².

Wobec wyzwań, jakie niesie współczesna kultura – charakteryzująca się zróżnicowaniem społecznym, małą stabilnością, indywidualizmem i relatywizmem – zachodzi konieczność przekonywającego świadectwa danego przez chrześcijan i wymóg „propagowania ze śmiałym dynamizmem podstawowych wartości moralnych”⁶³, które znajdują się u podstaw życia społecznego i tożsamości kontynentu europejskiego. Moralne nauczanie Kościoła, aby było właściwie rozumiane, musi być zespolone z Ewangelią⁶⁴. Ponadto sumienie – miejsce, w którym rozbrzmiewa głos prawdy i dobra oraz uwydatnia się odpowiedzialność przed Bogiem i przed ludźmi – nie może zostać zamknięte w granicach tego, co subiektywne, gdzie dziś usiłuje się zepchnąć religię i moralność⁶⁵.

Życie konsekrowane jako przeciwieństwo relatywizmu

Życie konsekrowane stanowi odpowiedź na wezwanie do wyłącznej miłości Chrystusa i służby Jemu w Kościele. Osoby zakonne żyją absolutnym prymatem Boga, a przez ślubowanie rad ewangelicznych idą drogą naśladowania Jezusa bliżej. Natura życia konsekrowanego sprawia, że jest ono świadectwem odnalezienia Jezusa Chrystusa jako Prawdy, której można całkowicie powierzyć siebie. Z tego powodu forma życia osób oddanych Bogu na własność znajduje się w widocznej opozycji do współczesnej mentalności relatywistycznej.

⁶⁰ Benedykt XVI, Adhortacja *Sacramentum caritatis*, nr 77; zob. także: B. Giemza, *Kościół wobec dyktatury relatywizmu*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 16 (2008), s. 117–118.

⁶¹ Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania w weneckiej bazylice św. Marka: *Nie lękajcie się iść pod prąd*, dz. cyt., s. 42.

⁶² Zob.: tamże, s. 43.

⁶³ Benedykt XVI, Ceremonia powitalna na lotnisku w Zagrzebiu: *Chorwacja od swych początków należy do Europy i ubogaca ją wartościami duchowymi*, 4 VI 2011, OR 7 (2011), s. 7.

⁶⁴ Zob.: tenże, Nieszpory w zagrzebskiej katedrze: *Konieczny jest „zwrot w kulturze” i promowanie życia na miarę człowieka*, Zagrzeb, 5 VI 2011, OR 7 (2011), s. 14.

⁶⁵ Zob.: tenże, Spotkanie z przedstawicielami społeczeństwa chorwackiego w Teatrze Narodowym: *Sumienie jest miejscem, w którym rozbrzmiewa głos prawdy*, 4 VI 2011, OR 7 (2011), s. 8.

Ukazywanie prymatu Boga

Wobec wyzwania, jakim jest współczesna mentalność relatywistyczna, zamknięta na obiektywną prawdę i transcendencję, Benedykt XVI zobowiązuje samych chrześcijan do powrotu w sposób bardziej zdecydowany do kwestii centralnego miejsca Boga⁶⁶. Wierzący bowiem nie są wolni od trudności istniejących w świecie, lecz dzielą z innymi niepokoje i zagubienie swoich czasów. Przynaglenie papieża wypełniają w sposób najpełniejszy osoby konsekrowane, które realizują to wezwanie, angażując egzystencjalnie całych siebie, dając Bogu zupełne pierwszeństwo w swoim życiu. Mają one dla całego ludu chrześcijańskiego cenne znaczenie duchowe – poprzez złożenie ślubów ukazują, że „uczynienie całkowitego daru z siebie dla Boga jest ważne i możliwe”⁶⁷.

Osoby konsekrowane, uznając autentycznie absolutny prymat Boga i poddając Jemu całą swoją egzystencję, pokazują, że relatywizm nie jest jedyną postawą godną współczesnej epoki, choć często tak mogłoby się wydawać. Podczas przemówienia do młodych siostr zakonnych Benedykt XVI zaznacza, że właśnie „w obliczu relatywizmu i przeciętności rodzi się potrzeba tego radykalizmu, którego świadectwem jest konsekracja jako przynależność do Boga, miłowanego nade wszystko”⁶⁸. Znaczenie życia zakonnego w dzisiejszych czasach, na tle współczesnych nurtów i światopoglądów, jest szczególnie istotne ze względu na „swego rodzaju usuwanie na dalszy plan Boga, swoistą amnezję, jeśli nie wręcz rzeczywiste odrzucenie chrześcijaństwa i wyrzeczenie się skarbu otrzymanej wiary”⁶⁹. Powołania do całkowitego oddania się Bogu na drodze życia konsekrowanego wypływają z pragnienia większego przyłgnięcia do Niego i poszukiwania Prawdy, którą można nie tylko poznać, ale zawierzyć jej siebie i oprzeć na niej całe życie.

Dla osoby konsekrowanej Bóg jest jedynym bogactwem. Pozwalając się Jemu kształtować, osoba zakonna ukazuje dzisiejszemu człowiekowi – spragnionemu prawdziwych wartości – świętość, prawdę i miłość Ojca niebieskiego⁷⁰. Benedykt XVI w jednym ze swych przemówień do osób poświęconych Bogu stwierdza:

⁶⁶ Zob.: tenże, Przemówienie do uczestników XXV zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Świeckich: *Pytanie o Boga jest kwestią najważniejszą*, dz. cyt., s. 29; J. Szymik, *Theologia Benedicta*, t. I, dz. cyt., s. 162–185.

⁶⁷ Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania w weneckiej bazylice św. Marka: *Nie lękajcie się iść pod prąd*, dz. cyt., s. 43.

⁶⁸ Tenże, Przemówienie do młodych zakonnic w klasztorze św. Wawrzyńca w Escorialu: *Musicie dawać świadectwo o spotkaniu z Chrystusem*, 19 VIII 2011, OR 10–11 (2011), s. 12–13.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Zob.: Benedykt XVI, *Nieszpory w zagrzebskiej katedrze...*, dz. cyt., s. 15.

Prymat Boga w życiu konsekrowanym czyni dzisiejsze czasy czasem łaski. Doświadczenie modlitwy i kontemplacji czyni osoby konsekrowane świadkami zdolnymi do proponowania wiary w świecie, poszukującym sensu swego istnienia, często pozbawionym nadziei i niepewnym wobec przyszłości⁷¹.

Każda wspólnota życia konsekrowanego

jako duchowa oaza ukazuje współczesnemu światu rzecz najważniejszą, co więcej, decydującą: istnieje ostateczna racja, dla której warto żyć, to znaczący Bóg i Jego niezgłębiona miłość. Wiara, która działa w duchu miłości, jest prawdziwym antidotum na mentalność nihilistyczną, która w naszej epoce wywiera coraz większy wpływ na świat⁷².

Świadectwo prymatu Boga dawane autentycznie przez zakonników stanowi remedium na szerzące się obecnie sposoby myślenia i pojmowania rzeczywistości, które odrzucają obiektywną prawdę.

Współcześnie zadaniem osób konsekrowanych jest być świadkami przemieniającej obecności Boga w coraz bardziej zdezorientowanym i chaotycznym świecie, „w świecie, w którym wyraźne i określone kolory zostały zastąpione przez odcienie”⁷³. Przykład życia zakonników ma pokazywać, że mentalność relatywistyczna, choć wydaje się dominująca, nie jest jedyną możliwością realizowania się w rzeczywistości. „Pierwszym i najwyższym dążeniem zakonników powinno być świadczenie o tym, że Boga należy słuchać i miłować z całego serca, z całej duszy, ze wszystkich sił, dając Mu pierwszeństwo przed wszystkimi innymi osobami i rzeczami”⁷⁴ – stwierdza papież Benedykt XVI. Konsekwentne usiłowanie osób konsekrowanych, by żyć prymatem Boga, ma znaczenie świadectwa nie tylko poszukiwania jedynej Prawdy, ale również poddania się Jej i dostosowania do Niej swego życia. Zgodnie z nauczaniem papieża klasztory i domy zakonne powinny stanowić miejsca „preferencji

⁷¹ Tenże, *Przesłanie do osób konsekrowanych Europy na zakończenie XII Zebrania plenarnego Unii Konferencji Przełożonych Wyższych Europy*, Fatima, 6–12 II 2006, „Wiadomości KAI”, 19 III 2006, s. 27.

⁷² Tenże, *Nie lekajmy się przyszłości*. Niedzielną modlitwą z Papieżem, 18 XI 2007, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 172 (dalej: BdOK).

⁷³ Tenże, Przemówienie do wyższych przełożonych żeńskich i męskich zgromadzeń zakonnych i instytucji świeckich: *Bądźcie wiarygodnym i jasnym znakiem Ewangelii*, 22 V 2006, [w:] BdOK, s. 68.

⁷⁴ Tenże, Przemówienie do osób konsekrowanych diecezji rzymskiej: *Kościół i świat potrzebują Waszego świadectwa*, 10 XII 2005, [w:] BdOK, s. 44.

Boga”⁷⁵. Ukazywanie prymatu Wszechmogącego jest zarazem głoszeniem Jego miłującej obecności. Ten, kto uznaje pierwszeństwo Boga i według tego żyje, jednoznacznie opowiada się po stronie Prawdy, a ponadto może realnie odpowiedzieć na autentyczne pragnienia człowieka, który jest obrazem Boga i w głębi serca poszukuje prawdziwego szczęścia, a nie jego namiastek.

Benedykt XVI jest przekonany, że „istotny wkład, jakiego Kościół oczekuje od życia konsekrowanego, dotyczy o wiele bardziej porządku bycia niż działania”⁷⁶. Posłannictwo osób zakonnych jest cenną usługą miłości, której wartość nie ulega wątpliwości. Równocześnie znaczenie istnienia tych, którzy całkowicie poświęcili się Bogu, przekracza wartość ich działalności. Osoby zakonne już samą swoją obecnością ukazują pierwszeństwo Wszechmogącego, a tym samym przewyżniają szerzący się relatywizm. Dlatego – zdaniem papieża – wszystkie osoby oddane Bogu na własność są wezwane, by zachowywać w sercu prymat swego życia konsekrowanego, niezależnie od tego, jaką misję pełnią, jaką usługę apostołską czy klasztorną im powierzono⁷⁷. Osoby zakonne swoim życiem ukazują to, co wielokrotnie podkreśla Benedykt XVI: prymat Boga jest czymś rzeczywiście egzystencjalnym, mający decydujący wpływ na życie, jego kształt i kierunek, porządkującym je⁷⁸.

Naśladowanie Chrystusa

Benedykt XVI wielokrotnie wskazuje, także zwracając się do osób zakonnych, jak bardzo potrzebny jest „zwrot” we współczesnej kulturze, niezbędny do promowania życia i społeczeństwa na miarę człowieka. Dlatego w kontekście szerzącego się relatywizmu Kościół oczekuje od zakonników, by w każdej epoce wypełniali misję, do której są powołani – by dawali świadectwo tej formie życia, jaką Jezus wybrał dla siebie i wskazał swoim uczniom⁷⁹. Co więcej, zdaniem papieża „pójście za Chrystusem zawiera w sobie wszelkie pomoce, których człowiek i świat dziś potrzebują”⁸⁰. Osoby konsekrowane, decydując się na

⁷⁵ Zob.: tenże, Przemówienie w opactwie cystersów w Heiligenkreuz: *Niczego nad służbę Bożą nie przedkładać*, 9 IX 2007, [w:] BdOK, s. 164.

⁷⁶ Tenże, Adhortacja apostołska *Sacramentum caritatis*, nr 81.

⁷⁷ Zob.: tenże, Spotkanie z zakonnikami, zakonnicami, seminarzystami i przedstawicielami ruchów kościelnych na Jasnej Górze, 26 V 2006, [w:] *Trwajcie mocni w wierze. Przemówienia i homilie Benedykta XVI w Polsce 25–28 maja 2006*, Marki 2006, s. 71.

⁷⁸ Zob.: J. Szymik, *Theologia Benedicta*, t. 1, dz. cyt., s. 163.

⁷⁹ Zob.: Benedykt XVI, *Nieszpory w zagrzebskiej katedrze...*, dz. cyt., s. 15.

⁸⁰ Tenże, *Przesłanie do osób konsekrowanych Europy...*, dz. cyt., s. 27.

drogę naśladowania Jezusa z bliska, wskazują na wartości, których współczesny człowiek nie może odnaleźć w obecnie dominujących poglądach filozoficznych i tendencjach w społeczeństwie⁸¹. Zakonnicy autentycznie żyjący swoim powołaniem stanowią widoczną przeciwagę dla mentalności relatywistycznej.

Życie konsekrowane jest naśladowaniem Jezusa Chrystusa – od Niego bierze początek, wzoruje się na Jego przykładzie i nauczaniu. Bez postawienia w centrum osoby Zbawiciela życie zakonne nie miałyby sensu. Wskaźnikiem poziomu życia osób konsekrowanych jest wierność Chrystusowi wbrew zmieniającym się okolicznościom, warunkom, modom i prądom kulturowym. Prawdziwe piękno życia konsekrowanego wyraża się poprzez przyjmowanie od Boga i realizowanie tej formy życia, jaką wybrał sam Chrystus⁸². Radykalne skoncentrowanie się na osobie Jezusa czyni z życia zakonnego świadectwo Prawdy i wytwarza przestrzeń wyraźnie oddaloną od tej, którą obecnie opanował relatywizm. Dlatego przywrócenie naczelnego miejsca Panu Jezusowi to gwarancja autentyczności i jakości dla przyszłości życia konsekrowanych⁸³, niezależnie od panujących poglądów na otaczającą rzeczywistość.

W życiu każdego chrześcijanina konieczne jest usilne staranie, by widzieć z bliska osobę Chrystusa, który powiedział: „Ja jestem drogą, prawdą i życiem” (J 14,6)⁸⁴. Natomiast każda próba odejścia od Jezusa to skierowanie się na manowce egzystencjalne, ponieważ stanowi usiłowanie uwolnienia się od miłości chrześcijańskiej, które – według Benedykta XVI – skutkuje „uwolnieniem” się od człowieka jako człowieka, odrzuceniem prawdziwej miłości bliźniego⁸⁵. W tym kontekście osoby konsekrowane pokazują, że właśnie wierność Zbawicielowi jest drogą do prawdziwego spełnienia osoby ludzkiej. Papież zapewnia zakonników, że ich „całkowite oddanie się w ręce Chrystusa i Kościoła jest mocnym i wyraźnym głoszeniem obecności Boga w języku zrozumiałym dla współczesnych nam ludzi”⁸⁶. Osoby konsekrowane pełnią więc istotną rolę w dziele nowej ewangelizacji.

⁸¹ Zob.: R. Słupek, *Benedykt XVI o istocie i miejscu życia konsekrowanego w Kościele*, „Życie Konsekrowane” 6 (2009), s. 81–93.

⁸² Zob.: Jan Paweł II, Adhortacja *Vita consecrata*, nr 16; Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 44.

⁸³ Zob.: Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Rozpoznawajcie. Do osób konsekrowanych podążających szlakiem znaków Bożych*, Warszawa 2014, nr 7.

⁸⁴ Zob.: Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania w weneckiej bazylice św. Marka: *Nie lękajcie się iść pod prąd*, dz. cyt., s. 42.

⁸⁵ Zob.: tenże, Encyklika *Deus caritas est*, nr 28.

⁸⁶ Tenże, Homilia w święto Ofiarowania Pańskiego: *Nieoceniony dar życia konsekrowanego*, 2 II 2006, [w:] BdOK, s. 55.

Benedykt XVI przypomina również o wciąż aktualnym wezwaniu Jana Pawła II do rozpoczynania na nowo od Chrystusa – On jest mocną skałą, na której powinno budować się całe wspólnoty oraz wszelkie plany odnowy duchowej, osobistej czy apostołskiej⁸⁷. Jeżeli osoby konsekrowane żyją tym wezwaniem, dają świadectwo „o sensie zawartym w stwórczej miłości Bożej i przeciwstawiającym się wszelkiemu bezsensowi i wszelkiej rozpaczycy”⁸⁸. Są wśród tych, którzy mozolnie szukają tego sensu i którzy pragną nadać życiu konkretny kształt. Życie zakonne jest uczestnictwem w życiu Jezusa, które również dzisiaj jest drogą krzyżową i drogą Zmartwychwstałego przez Galileę życia współczesnych ludzi⁸⁹.

Zwracając się do konsekrowanych, papież zapewnia:

Nasze światło, nasza prawda, nasz cel, nasze zaspokojenie, nasze życie – wszystko to nie jest doktryną religijną, ale osobą: Jezusem Chrystusem. Z większą mocą niż nasza zdolność szukania i pragnienia Boga już wcześniej byliśmy poszukiwani i upragnieni, co więcej – odnalezieni i odkupieni przez Niego! Spojrzenie ludzi wszystkich czasów i narodów, wszystkich filozofii, religii i kultur napotyka w końcu szeroko otwarte oczy Syna Bożego ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. Jego otwarte serce jest pełnią miłości. Oczy Chrystusa są wzrokiem Boga, który kocha⁹⁰.

Chrystus jest Prawdą wyzwającą człowieka z błędnych koncepcji życia i idei, które zakładają, że nie istnieje żaden absolutny punkt osobowego odniesienia.

Rady ewangeliczne

Najlepszą drogą do życia miłością Chrystusa jest ślubowanie rad ewangelicznych⁹¹. Osoby konsekrowane, zobowiązując się do życia w czystości, ubóstwie

⁸⁷ Zob.: tenże, Przemówienie do członków Rady ds. Kontaktów Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego z Międzynarodowymi Uniami Przełożonych Generalnych: *Kryzys i odrodzenie życia zakonnego*, 18 II 2008, [w:] BdOK, s. 202.

⁸⁸ Tenże, Przemówienie do duchowieństwa, osób konsekrowanych i seminarzystów w Mariazell: *Iść za Chrystusem znaczy przyswajać sobie Jego styl życia*, 8 IX 2007, [w:] BdOK, s. 149.

⁸⁹ Zob.: tamże, s. 148–149; M. Pagacz, *Życie konsekrowane znakiem nadziei dla współczesnego świata w nauczaniu Kościoła od Soboru Watykańskiego II*, Kraków 2019, s. 178–180.

⁹⁰ Benedykt XVI, Przemówienie w opactwie cystersów w Heiligenkreuz: *Niczego nad służbę Bożą nie przedkładać*, dz. cyt., s. 161.

⁹¹ Zob.: tenże, Przemówienie do wspólnoty franciszkańskiej w Alwerni: *Na górze, gdzie miłość ukrzyżowana rani i porywa*, 13 V 2012, OR 6 (2012), s. 10.

i posłuszeństwie, sprawiają, że ich odpowiedź miłości dawana Jezusowi jest wiarygodna, odpowiedzialna i posiada charakter radykalny. Rady ewangeliczne mają bezpośredni i nierozzerwalny związek z osobą Chrystusa. Dziewictwo jest wyrazem umiłowania Pana niepodzielnym sercem i pozwala stopniowo dorastać do takiej miłości, jaką On miłuje; ubóstwo głosi, że Jezus jest jedynym skarbem i bogactwem, dla którego warto poświęcić wszystko; posłuszeństwo pociąga do złożenia całego życia w Jego ręce, ponieważ On realizuje je w sposób najlepszy i najpełniejszy. Śluby zakonne mają charakter chrystocentryczny i chrystoforniczny, opierają się na wyborze Chrystusa jako jedynej Prawdy i Miłości oraz jedyne pewnego oparcia, na przekór zmieniającym się okolicznościom życia i tendencjom w społeczeństwie i w świecie. Z samej swej natury praktyka rad ewangelicznych sprzeciwia się dyktaturze relatywizmu, która „nie uznaje niczego za pewnik, a jedynym miernikiem ustanawia własne ja i jego zachcianki”⁹².

Benedykt XVI przekonuje, że podstawowe doświadczenie sensu życia to miłość⁹³. Życie w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie osób zakonnych ma znacznie dla całego Kościoła i posiada wartość znaku królestwa Bożego dla wszystkich, którzy otwarci są na ślady Transcendencji. Papież wielokrotnie podkreśla, że świadectwo życia radami ewangelicznymi osób konsekrowanych jest szczególnie istotne w kontekście współczesnego relatywizmu i indywidualizmu⁹⁴. Zwracając się do osób całkowicie poświęconych Bogu, zauważa:

Wobec indywidualizmu i relatywizmu, prowadzących do tego, że człowiek staje się dla siebie jedyną normą, wasze braterskie życie zdolne poddać się kierownictwu, a więc gotowość do posłuszeństwa, potwierdza, że realizację samych siebie składacie w ręce Boga⁹⁵.

Dziewictwo, ubóstwo i posłuszeństwo świadczą o tym, że Chrystus jest jedynym sensem istnienia osoby konsekrowanej, a ponadto wskazują na istnienie obiektywnej Prawdy, której warto bezgranicznie zaufać, oddając siebie całkowicie.

⁹² J. Ratzinger, Homilia podczas Mszy Świętej *Pro eligendo Romano Pontifice: Ku «dojrzałości» wiary w Chrystusa*, dz. cyt., s. 30.

⁹³ Zob.: J. Szymik, *Chodzi o Boga. W rozmowie z Dominiką Szczawińską-Ziembą o teologii Benedykta XVI*, Katowice 2012, s. 98.

⁹⁴ Zob. np.: Benedykt XVI, Przemówienie do osób konsekrowanych diecezji rzymskiej..., dz. cyt., s. 46; tenże, Przemówienie do młodych zakonnicy w klasztorze św. Wawrzyńca..., dz. cyt., s. 12–13; tenże, Nieszpory w zagrzebskiej katedrze..., dz. cyt., s. 14–15; tenże, Przemówienie podczas spotkania w weneckiej bazylice św. Marka: *Nie lękajcie się iść pod prąd*, dz. cyt., s. 42–43.

⁹⁵ Tenże, Przemówienie do osób konsekrowanych diecezji rzymskiej..., dz. cyt., s. 46.

Życie w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie rodzi się ze słuchania słowa Bożego i przyjmuje Ewangelię jako swoją normę życia⁹⁶. Prowadzi do ewangelicznego radykalizmu, który polega na tym, by zapuścić korzenie w Chrystusie, na Nim budować i umacniać się w wierze (zob.: Kol 2,7), a wyraża się przez umiłowanie Jezusa niepodzielnym sercem, przez oblubieńcze oddanie, które niczego nie przedkłada nad miłość Chrystusa. Radykalizm ewangeliczny znajduje się zatem w opozycji do współczesnego relatywizmu i przeciętności. Zdaniem Benedykta XVI świadectwo życia konsekrowanego może w ten sposób stanowić siłę przemieniającą, zarówno dla samych zakonników, jak i dla wszystkich tych, którzy są otwarci i uważni na znaki Absolutu we współczesnym świecie⁹⁷.

Relatywizm „nie daje prawdziwej wolności, a tylko powoduje niepewność, zagubienie, uleganie panującej modzie”⁹⁸. Sprawia, że wiele ludzi nie ma trwałych punktów odniesienia, na których mogliby zbudować swoje życie, lecz doświadcza poczucia zmienności i egzystencjalnej pustki. Praktyka rad ewangelicznych osób konsekrowanych owocuje zaś tym wszystkim, czego pozbawi przyjęcie przez człowieka relatywizmu jako swej życiowej filozofii. Osoby konsekrowane są powołane, aby przez zachowywanie ślubów czystości, ubóstwa i posłuszeństwa być wierne Chrystusowi i ukazywać Go jako Zbawiciela wszystkich ludzi i źródło nadziei dla każdego człowieka. Jak zaznacza Benedykt XVI, jest to szczególnie istotne „w obecnych czasach, kiedy dominująca kultura relatywistyczna rezygnuje z poszukiwania prawdy, będącej największą aspiracją ludzkiego ducha”⁹⁹. Dzięki autentycznemu świadectwu życia zakonników „bankructwo takiego sposobu życia «jakby Boga nie było»”¹⁰⁰ staje się dziś wyraźnie widoczne dla tych, którzy chcą je dostrzec.

Zakończenie

Powołanie do życia konsekrowanego jest specjalnym pójściem za Jezusem Chrystusem, które zobowiązuje zakonników do przyswajania sobie Jego stylu życia. Osoby zakonne – dzięki jednoznaczному i widocznemu pierwszeństwu przyznawanemu w swoim życiu Bogu – pełnią niezastąpioną rolę w dzisiejszych

⁹⁶ Tenże, Adhortacja *Verbum Domini*, nr 83.

⁹⁷ Zob.: tenże, Przemówienie do młodych zakonnic w klasztorze św. Wawrzyńca..., dz. cyt., s. 12.

⁹⁸ Tenże, Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży, dz. cyt., s. 5.

⁹⁹ Tenże, Czuwanie modlitewne z młodzieżą na lotnisku Cuatro Vientos, Madryt 20 VIII 2011, OR 10–11 (2011), s. 21.

¹⁰⁰ Tenże, Adhortacja *Sacramentum caritatis*, nr 77.

realiach, gdzie współczesny człowiek tak często ulega iluzjom i daje się zwieść różnym panującym prądom, wśród których Benedykt XVI akcentuje relatywizm. Według nauczania papieża, w kontekście relatywizmu i innych licznych wyzwań stojących przed Europą i światem, trzeba bardziej docenić znaczenie życia konsekrowanego i wartość znaku Absolutu, jakie ono ze sobą niesie¹⁰¹. O ile relatywizm podważa istnienie obiektywnej prawdy i możliwość dojścia do jej obiektywnego poznania, o tyle praktyka rad ewangelicznych świadczy o realnym wyborze jedynej, osobowej Prawdy i Miłości, która warta jest zupełnego poddania swego życia. Zakonnicy, stawiając w centrum swej egzystencji Jezusa Chrystusa i praktykując czystość, ubóstwo i posłuszeństwo, opowiadają się po stronie Prawdy oraz przeciwstawiają się współczesnej dyktaturze relatywizmu.

Bibliografia

- Benedykt XVI, Adhortacja *Sacramentum caritatis*, Watykan 2007.
- Benedykt XVI, Adhortacja *Verbum Domini*, Watykan 2010.
- Benedykt XVI, Bożonarodzeniowe Orędzie „Urbi et Orbi”: *Chrystus rozpoczyna „święty dzień”, który nie zna zachodu*, 25 XII 2007, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 2 (2008), s. 18–20.
- Benedykt XVI, Ceremonia powitalna na lotnisku w Zagrzebiu: *Chorwacja od swych początków należy do Europy i ubogaca ją wartościami duchowymi*, 4 VI 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 7.
- Benedykt XVI, Czuwanie modlitewne z młodzieżą na lotnisku Cuatro Vientos, Madryt, 20 VIII 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 10–11 (2011), s. 20–23.
- Benedykt XVI, Czuwanie z młodzieżą w Zagrzebiu: *Trzeba szukać tego, co trwałe i nadaje sens życiu*, 4 VI 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 10–11.
- Benedykt XVI, Do pracowników i studentów Katolickiego Uniwersytetu *Sacro Cuore: W poszukiwaniu prawdy o Bogu, człowieku i świecie*, 25 XI 2005, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 3 (2006), s. 31–33.
- Benedykt XVI, Homilia w święto Ofiarowania Pańskiego: *Nieoceniony dar życia konsekrowanego*, 2 II 2006, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 49–55.
- Benedykt XVI, Homilia z okazji inauguracji Synodu: *Żyjmy mocą Eucharystii*, 2 X 2005, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 1 (2006), s. 7–8.
- Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, Watykan 2005.
- Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, Watykan 2009.
- Benedykt XVI, *Nie lekajmy się przyszłości*. Niedzielną modlitwa z Papieżem, 18 XI 2007, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 169–173.

¹⁰¹ Kardynał Robert Sarah powiedział o Benedykcie XVI: „Jego wyłączne pragnienie Boga pod każdym względem przypomina pragnienie mnichów”, R. Sarah, N. Diat, *Bóg albo nic. Rozmowa o wierze*, tłum. A. Kuryś, Warszawa 2016, s. 387.

- Benedykt XVI, Nieszpory w zagrzebskiej katedrze: *Konieczny jest „zwrot w kulturze” i promowanie życia na miarę człowieka*, Zagrzeb 5 VI 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 14–15.
- Benedykt XVI, Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży, 6 VIII 2010, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 10 (2010), s. 4–8.
- Benedykt XVI, Przemówienie do akademii papieskich: *Tradycja i dialog z kulturami*, 28 I 2010, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 3–4 (2010), s. 21.
- Benedykt XVI, Przemówienie do członków Rady ds. Kontaktów Kongregacji Instytutów Życia Konsekrwanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego z Międzynarodowymi Uniami Przełożonych Generalnych: *Kryzys i odrodzenie życia zakonnego*, 18 II 2008, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 197–203.
- Benedykt XVI, Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej: *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*, 22 I 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 3 (2011), s. 20–23.
- Benedykt XVI, Przemówienie do duchowieństwa, osób konsekrowanych i seminarzystów w Mariazell: *Iść za Chrystusem znaczy przyswajając sobie Jego styl życia*, 8 IX 2007, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 145–156.
- Benedykt XVI, Przemówienie do korpusu dyplomatycznego: *Prawo do wolności religijnej jest pierwszym z praw*, 10 I 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 2 (2011), s. 39–43.
- Benedykt XVI, Przemówienie do Kurii Rzymskiej: *Musimy trwać w wierze i czynić dobro*, 20 XII 2010, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 2 (2011), s. 35–39.
- Benedykt XVI, Przemówienie do młodych zakonnic w klasztorze św. Wawrzyńca w Escorialu: *Musicie dawać świadectwo o spotkaniu z Chrystusem*, 19 VIII 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 10–11 (2011), s. 12–13.
- Benedykt XVI, Przemówienie do osób konsekrowanych diecezji rzymskiej: *Kościół i świat potrzebują Waszego świadectwa*, 10 XII 2005, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 41–47.
- Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników I Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji: *Musimy szukać nowych sposobów skutecznego głoszenia Ewangelii*, 30 V 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 39–40.
- Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników XXV zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Świeckich: *Pytanie o Boga jest kwestią najważniejszą*, 25 XI 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 2 (2012), s. 28–29.
- Benedykt XVI, Przemówienie do wspólnoty franciszkańskiej w Alwerni: *Na górze, gdzie miłość ukrzyżowana rani i porywa*, 13 V 2012, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 6 (2012), s. 9–10.
- Benedykt XVI, Przemówienie do wspólnoty Katolickiego Uniwersytetu *Sacro Cuore: Ewangelia źródłem prawdziwej kultury*, 21 V 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 33–35.
- Benedykt XVI, Przemówienie do wyższych przełożonych żeńskich i męskich zgromadzeń zakonnych i instytutów świeckich: *Bądźcie wiarygodnym i jasnym znakiem Ewangelii*, 22 V 2006, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 65–72.
- Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania w weneckiej bazylice św. Marka: *Nie lękajcie się iść pod prąd*, 8 V 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 41–43.

- Benedykt XVI, Przemówienie podczas wizyty w rzymskiej siedzibie Katolickiego Uniwersytetu Najświętszego Serca: *Bez miłości nauka traci swój humanizm*, 3 V 2012, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 6 (2012), s. 21–23.
- Benedykt XVI, Przemówienie w opactwie cystersów w Heiligenkreuz: *Niczego nad służbę Bożą nie przedkładać*, 9 IX 2007, [w:] *Benedykt XVI do osób konsekrowanych*, M. Saj (red.), Kraków 2009, s. 157–168.
- Benedykt XVI, *Przestanie do osób konsekrowanych Europy na zakończenie XII Zebrania plenarnego Unii Konferencji Wyższych Europy*, Fatima, 6–12 II 2006, „Wiadomości KAI”, 19 III 2006, s. 27.
- Benedykt XVI, Spotkanie z kardynałami, biskupami i pracownikami Kurii Rzymskiej: *Otwórzmy się na Boga, by zapanował pokój*, 22 XII 2006, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 2 (2007), s. 40–44.
- Benedykt XVI, Spotkanie z młodzieżą na nabrzeżu Barangaroo: *Życie jest poszukiwaniem prawdy, dobra i piękna*, Sydney 17 VII 2008, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 9 (2008), s. 15–16.
- Benedykt XVI, Spotkanie z przedstawicielami społeczeństwa chorwackiego w Teatrze Narodowym: *Sumienie jest miejscem, w którym rozbrzmiewa głos prawdy*, 4 VI 2011, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 7 (2011), s. 8–9.
- Benedykt XVI, Spotkanie z zakonnikami i zakonnkami, z seminarzystami oraz przedstawicielami ruchów kościelnych na Jasnej Górze, 26 V 2006, [w:] *Trwajcie mocni w wierze. Przemówienia i homilie Benedykta XVI w Polsce 25–28 V 2006*, Marki 2006, s. 67–74.
- Benedykt XVI, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu* (roz. P. Seewald), tłum. P. Napiwodzki, Kraków 2011.
- Benedykt XVI, *Wiara i rozum*. Modlitwa niedzielna z Papieżem, 28 I 2007, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 4 (2007), s. 55.
- Giemza B., *Kościół wobec dyktatury relatywizmu*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 16 (2008), s. 109–123.
- Jan Paweł II, Adhortacja *Vita consecrata*, Watykan 1996.
- Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, Watykan 1993.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Rozpoznawajcie. Do osób konsekrowanych podążających szlakiem znaków Bożych*, Warszawa 2014.
- Nichols A., *Mysł Benedykta XVI. Wprowadzenie do myśli teologicznej Josepha Ratzingera*, tłum. D. Chabrajska, Kraków 2006.
- Niemira A., *Od dyktatury relatywizmu do etyki wiary – Benedykta XVI propozycja dla Europy*, „Teologia i Człowiek. Półrocznik Wydziału Teologicznego UMK” 10 (2007), s. 9–23.
- Pagacz M., *Życie konsekrowane znakiem nadziei dla współczesnego świata w nauczaniu Kościoła od Soboru Watykańskiego II*, Kraków 2019.
- Ratzinger J., *Czas przemian w Europie. Miejsce Kościoła i świata*, tłum. M. Mijalska, Kraków 2001.
- Ratzinger J., Homilia podczas Mszy Świętej *Pro eligendo Romano Pontifice: Ku «dojrzałości» wiary w Chrystusa*, Watykan 18 IV 2005, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 6 (2005), s. 29–31.
- Ratzinger J., *Wiara i teologia dzisiaj*, „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 3 (1997), s. 47–53. *Samotny. Papież niedokończonych reform. Rozmowa z prof. Robertem de Matteim*, „W drodze” 1 (2019), s. 46–51.

- Sarah R., Diat N., *Bóg albo nic. Rozmowa o wierze*, tłum. A. Kuryś, Warszawa 2016.
- Słupek R., *Benedykt XVI o istocie i miejscu życia konsekrowanego w Kościele*, „Życie Konsekrowane” 6 (2009), s. 81–93.
- Słupek R., *Benedykta XVI sensotwórcza apologia wiary jako odpowiedź na postmodernistyczny „kryzys sensu i wartości”*, „Biblioteka Teologii Fundamentalnej” 8 (2013), s. 87–106.
- Smentek I., *Wymagania wobec kapłanów w niełatwym kontekście współczesności na podstawie wypowiedzi Benedykta XVI związanych z Rokiem Kapłańskim*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2010), s. 143–156.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* 1964, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 104–166.
- Szymik J., *Chodzi o Boga. W rozmowie z Dominiką Szczawińską-Ziembą o teologii Benedykta XVI*, Katowice 2012.
- Szymik J., *Theologia Benedicta*, t. 1, Katowice 2010.
- Szymik J., *Theologia Benedicta*, t. 2, Katowice 2012.
- Warzeszak J., „Dyktatura” relatywizmu w ujęciu Benedykta XVI, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2011), s. 291–322.
- Warzeszak J., *Wiara wobec relatywizmu*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2012), s. 57–70.

MAŁGORZATA PAGACZ (s. DR) – należy do Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego, jest odpowiedzialna za formację młodych sióstr. Ukończyła studia filozoficzne oraz teologiczne, a w 2018 roku uzyskała tytuł naukowy doktora nauk teologicznych na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. Jest także magistrem matematyki (Uniwersytet Jagielloński). Prowadzi wykłady na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. Ostatnio opublikowała m.in.: *Życie konsekrowane znakiem nadziei dla współczesnego świata w nauczaniu Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Kraków 2019.